వా న

"ఎల్లీ జగ్గాయిపేట యెన్నంగ నేను పోతే
మెగరేసి వలపులు జల్లే దూడమ్మా, దూడ, దూడా
సిగదీసి కొప్పుబెట్టీ, సిందూరం బొట్టుపెట్టీ
నా అంపం నవ్విపోనూ దూడమ్మా, దూడ దూడా
రంగూరంగూల దూడ, పొంగుచూ ఎగిరే దూడ
కాళ్ళగజ్జెలదూడ, గంతూ చంగూల దూడ
దూడమ్మా, దూడ దూడా, దూడమ్మా, దూడ
దూడా!!"

ఈ పాట వానచినుకులశృతిలో కలిసిపోతోంది. చిన్న ఇల్లూ, చుట్టూ చిన్న ఆవరణ, ఆవరణచుట్టూ తాటాకులదడి. ఆ దొడ్లో ఉన్న నన్నీ పాదులు, పాదులమధ్యను బంతిచెట్లు, చెట్లపై బంగారు ముద్దపూలు. గుడిసె గుమ్మంలో నీలాలు కూర్చునిఉంది.

జుట్టు దువ్వుకోదు. బుక్కా రంగయ్యదగ్గర కొన్న కుంకుమబొట్టుమాత్రం సూర్యబింబంలా ఆమె నీలఫాలాన ఉదయారుణకిరణాలు వెదజల్లుతూ ఉంటుంది వెడదలైన ఆమె కన్నుల్లో నవ్వులేదు. కంటికి పెట్టిన కాటుక, కన్నీటితో కలిసి నున్ననైన ఆమెచెక్కులమీద మరిన్నీ నలుపురంగులు రచించింది.

ఆమె కూర్చున్నమూర్తిలోనే అతిదీనత్వంఅలుముకొని పోయింది. ఆమెగుండెలో బాధ, కడుపులో చెయ్యేసి కలిపేసి నట్లయి, నిదరల్లె ఆమెఒళ్ళు నీరసిస్తోంది. బిగువై, సుందరమై,

పూర్ణమైన నవయౌవనంలో తీరని ఆవేదన సర్వమునూ కుప్పింపచేస్తున్నది.

తీయని తన మధురకంఠం జీరవోవ ఆమె పాట సాగించింది.

అద్దరూపాయిపెట్టి అద్దాలరవిక కొంటే,
రవికన్నా చిరగలేదే దూడమ్మా, దూడ దూడా
కోటప్పతిరణాలెల్లి కోరిన సవరం తెస్తె
కొప్పున్న మాయలేదే దూడమ్మా, దూడ దూడా!
మూడురూపాయిలెట్టి ముత్యాలపాపటబొట్టు
బొట్టున్నా చెరగలేదే దూడమ్మా, దూడా!

ఆమెజీవితమంతా నిండిపోయినాడు ఉప్పరి నాగన్న. నాగన్న పొడుగాటి కోరతలపాగా అందగాడు. గిరజాలు, పెద్ద ముడిజుట్టు. కాయ నల్లరాతిబండలబలంతిరిగిన వయసుకాడు. వెండిబిళ్ళలతాడు, బంగారు మురుగులు, బంగారుదండకడియం, ఎడమచెయ్యి పైభాగంలో మాయపచ్చ, బిందువు వేలాడు బంగారుపోగు, ఎర్రరాళ్ళ తమ్మంట్లు, శుభ్రమైన ముదుకపంచ ఎగదోసి కట్టుకొన్న పనితనం.

ఈలా, తనకు మొదటిసారి ప్రత్యక్షమైన నాగన్న అద్భుతరూపం నీలాలకళ్ళల్లో మెఱుపుమెరిసింది. ఆనాడు అతగాడు పాటపాడుతూ తన తండ్రిగారిపొలంలో తనకు తారసిల్లాడు.

"బెజవాడ చిన్నదానా, బాజూ బందూలదానా,
బాజూబందూలమీద, మనసేల లేదే ఓ చిన్నదానా!

తన్నుచూచి అతడు ఆగాడు. పాట ఆపాడు. నీలాల గుండె కొట్టుకుంది. పైకుబికి రానివ్వకూడని రహస్యభావాలు ఆమెలో ఎక్కడో పెద్ద ఏరులా బయలుదేరినవి. బిగువుగా తొడుగుకొన్న పీతరవికక్రింద స్నిగ్ధాలై వటువ్రవలై బిగువైన ఆమె వక్షాలు రవికఖైదును పగులకొట్టి బయటికి వచ్చినట్లయినవి.

కమ్మని రంగురంగు నేలలున్న భూదేవికి వారు అనుగు బిడ్డలు. వారి పెద్దలు, ఆ కన్నతల్లిలోని ప్రేమను చూరగొన్న ఉప్పెరులు, నల్లరేగడలు, ఎర్రచెక్కలు, నీలెరుపు బండ్రు బంగారాలు, తెల్లని గండ్రఇసుకలు, బంగారు సన్న ఇసుకలు నిండిపోయిన ధూళిరంగు చవుటిపర్రలు వారి గునపాలచే పారలచే మథింపబడ్డవి.

భూదేవిలోని రహస్యాలు, ఆమెకర్కశత్వం, ఆమెలోని కరుణ వారికి తెలియునట్లు ఇంకోరికి ఎట్లు అవగతమవుతుంది. ఆమెలోని రసజ్ఞత్వము వారు నూతులుకట్టి పైకి తెత్తురు. ఆమెలోనిమహదైశ్వర్యము గనులుదింపి లోకానికి అర్పింతురు. ఆమె దివ్యప్రేమను కాలువలు త్రవ్వి దేశదేశాలు ప్రవహింపజేతురు. గుళ్ళుగా, గోపురాలుగా భూలక్ష్మికి నూతనాలంకారాలు వారు సమర్పింతురు.

భూసంతానమైన వారిబిడలు సకల సుగంధాలను మలయానిలునకు అర్పిస్తూ ఉండును. అందానికి మూలమైన విశ్వంభరానిధినుంచే వాళ్ళు సకల సౌందర్యాలను సేకరింతురు.

ఆ ఉప్పర్లకులంలో వాళ్ళిరువురూ ఉత్తుంగశిఖరాలు. ఆమెచూపులు అతనిపై; అతని చూపులు ఆమెపై; చూపు

లలో చూపులు కలిసినవి. అతడు మదించిన యౌవనసింహము; ఆమె నూత్న తారుణ్యశోభావతియైన ఆడసింహము! ఆమెను చూచి అతడు అనుకొన్నాడు.

"పలకనైన పలకవే పంచదార చిలకవే"

అతనిని చూచి ఆమె అనుకున్నది.

"ఓరోరి! నా బావ, ఒయ్యారి నా బావ!
మబ్బుల్నించి దిగివస్తివా ! మాయదారి నాబావ!
మబ్బుల్నించి, దిగివస్తివా!"

2

ఒక పెద్దజట్టుకు నాయకుడై, అయిదెకరాల మాగాణికి, ఆరెకరాల మెరకకు భూపతియై, సాలుకు రెండువందల యాభైరూపాయల ఆదాయం రాగా, మెరకఊళ్ళల్లో ఏ నుయ్యో, పల్లపుఊళ్ళల్లో ఏ చెరువో త్రవ్వకంట్రాక్టు పుచ్చుకొనిగాని, ఏ రోడ్లు బాగుచెయ్యడమో, ఏ క్రొత్త రోడ్లు వెయ్యడమో బోర్డు కంట్రాక్టరువద్ద త్రవ్వపని ఒప్పుకొనిగాని నాలుకు వందరూపాయలు పైగా సంపాదించే, హనుమన్న తనకు ఏకైకపుత్రికయైన నీలాలుకు మంచి సంబంధం తీసుకురావాలని ఊళ్ళూనాళ్ళూ గాలించి వెదికాడు. ఏరుదాటైనా ఇంటికి నచ్చిన పశువుని తెచ్చుకోమని—తన జిల్లాదాటి, వేరుజిల్లాకు వెళ్ళి, ఒక జట్టుకు నాయకుడై, నాలుగు ఎకరాల మాగాణిభూమిమీద సాలుకు నూటయాభై రూపాయల ఆదాయంకలవాడునూ, అందగాడునూన్నూ, త్రవ్వ పనివల్ల సుమారు నూరురూపాయలు ఆదాయము తెచ్చుకునే

వాడునూ అయిన నాగన్నను అల్లుడుగా ఎన్నుకున్నాడు హనుమన్న.

పెళ్ళయి కొత్తగా అత్తవారింటికి వచ్చిననాటి సంగతులన్నీ జ్ఞాపకానికి తెచ్చుకుంది నీలాలు—

"నాగన్న భార్యనుచూచి ఉప్పొంగిపోయాడు. తన అందానికి తగిన అందాలపడుచు. పొద్దస్తమానాలూ ఉప్పొంగిపోతూ పాటలు పాడుకొనేవాడు—

"చిన్నదాన, చిన్నదాన, వన్నెల వలపుదాన!
కన్నుల నలుపుదాన, పన్నుల తెలుపుదాన!
చిన్నారి సిగ్గుదాన, యెన్నెల యెలుగులోన
తిన్నంగ తేలిపోదాం ఓ సిన్నిదానా!
ఓ సిన్నిదానా!

అని నీలాలుని తన సందిట్లో బిగించుకొని, వెన్నెట్లో, ఇంటిదగ్గిరనుంచి ఉప్పుటేరుకు తీసుకుపొయ్యేవాడు.

"నీకు నాకూ జోడుఐతే మల్లెపూల తెప్పగట్టి
తెప్పమీదా తేలిపోదాం పదవే
చల్ చిన్నారిపడుచా తెప్పమీదా తేలిపోదాం పదవే"

సిగ్గుతో నీలాలు అప్పుడు ముసిముసినవ్వులు నవ్వుకున్నది. నాగన్న మెడచుట్టూ చేతులు గట్టిగా బిగించి, అతని వెడల్పైనరొమ్ములో తనమోమును గట్టిగా అదుముకొన్నది.

"ఏటి ఆలోసిస్తున్నావు? ఈవళంగా పడవవేసుకొని మనమిద్దరమే ఎల్లిపోతావుంటే నీ మొగంసూత్తూ అంతా మరిసిపోయి, ఏళ్ళు ఏళ్లు గడిపేసుకోగల్ను"

"ఏరంటే నాకు బయంవేత్తది బాబూ!"

"మరి యూవంటే భయంలేదు?"

"నువ్వంటే బయంలేదు"

"అల్లాగా! సూత్తావుండు, ఎమికిలు ఇరిగేటట్టు కొక్కేత్తా. ఆ బుగ్గలుకొరికేసి తినేత్తా. నేను పొలంఎల్లి వొచ్చేటప్పటికి కూడొండకపోతే చెమడాలెక్కనాగేత్తాను."

"నువ్వు పొలంఎల్లి వొచ్చేటప్పటికి బొచ్చిచేపకూర వొండి సిద్ధంగావుంటే నన్నేం సేత్తవు?"

"ఏం సేత్తనా! కడుపునిండా చేపలకూరేసుకు తినేత్తాను. నిన్ను హాంఅని మింగేత్తాను."

"ఓ సబ్బా! నాకు బయమేటి? నీ కడుపులోనే నేను దాక్కుంటేను"

"నా కడుపులోంచి గుండెల్లోకి పోతావేంటే నీవూ?"

"అవును బావా! నీ గుండెలూ నిండుతా, నీ నిలువెల్లా నిండిపోతా."

'కూరలో నే నుంటె, కూర మింగియేత్తె,
గుండెల్లో చేరుకొని కుదుకు లీత్తుంటాను,
నా బావా!"

"గుండెలో దాగుంటె, కోటిరాజ్యాలేలి,
ఆకాశమంతెదిగి, అందాలుతవ్వుతా,
నా పిల్లా! చందురుణ్ణితెత్తా నా పిల్లా!"

3

అలాటి తనదొర, తన రాజు, తన బావను పెద్దరయితు దురన్యాయంగా ఖైదులో ఏయించాడు గదా? దేవుడు నేడా! అమ్మవోరు నేదా! ఆ ఆలోచనలకి అడ్డంవచ్చాడు, ఉప్పరి సెల మయ్య. ఆ రోజు పొలం ఆక్రమించుకోడానికి పెద్దరైతు వాన లోనే పదిమందిపాలేళ్ళతో వస్తున్నాడని సెలమయ్య కబురు చెప్పినాడు— వాననీరు కారిపోతుండగా తుడుచుకొంటూ ఒగర్చుకొంటూ.

ఆ మాటలు వినడంతోటే నీలాలు ఆడవేటకుక్కలా లేచింది.

"ఓరన్న, గూడెం అంతా సెప్పరా!" అన్నది. మూల నున్న దుడ్డుకఱ్ఱ పుచ్చుకొని బయలుదేరింది.

వానజడితో వియ్యమందుతూన్న కంటినీరు మాయమై పోయింది. సివంగిలా ముందుకుసాగి నడిచింది. పొలంగట్టుమీద నుంచుంది. ఇంతట్లో ఒకవైపునుంచి ఉప్పర్లు వచ్చారు. మరో వైపునుంచి పెద్దరైతూ అతని పాలేర్లూ వచ్చారు. నీలాలు కళ్ళల్లో ఎరుపులూ, పెద్దరైతుగుండెల్లో చీకటిపొగలూ కమ్మాయి.

"నా పొలంలో ఏ మెదవ అడుగెడతాడో ఆణ్ణి సంపేసి అక్కడే పారేత్తాను." అంది నీలాలు.

పెద్దరైతు మీసాలురెండూ కోపంతోవణికిపోయాయి. "ఆడలంజకి ఎంతపొగరూ? దీని మొగుణ్ని పొగరణచినట్లు దీన్నీ అణచాలి. ఈయాళికి ఊరుకొంటున్నాను. రేపొద్దున్న

అడ్డంవచ్చావా, పదిమందిలో నీ సీర వొలిచి వోతలేయిస్తాను" అని అరుపు అరిచాడు.

"ఒరి చచ్చునాయురా! దౌపదమ్మగారిసీర వొలిచిన యదవరక్తం ఆమె బర్త బీముడు తాగాడు గాని, నీ రత్తం నేను పుడిసిళ్ళ తాగనుట్రా" అంది నీలాలు. నీలాల్ని కన్నెత్తి సూడలేకపోయాడు పెద్దరైతు.

పొలంగట్టునఉన్న ఉప్పరినాగన్న ఇంటిలో ఉప్పర్లందరూ ఆ రాత్రింతా కూచుని కునికిపాట్లుపడుతూవున్నారు.

జడివాన కురుస్తూనే వుంది.

"నింగీ నేలా ఒకటయ్యాయి
కుంగినాయి లోకాలన్నీ,
పెద్దరైతుకు బుద్దే లేదురా.
ఓరన్నా తమ్ముడ నిద్దరపోరా ఆడీగుండెల్లో
నల్లనేలే పరిమళించే
మల్లిపూలూ మొగలీ పూలన్నా!
మొగలిరేకే భూదేవి బాకేరా!
ఓరన్న తమ్మున్డ!
మొగలిలోన నాగన్న ఆడేరా!"

వాన పన్నీరుపూచే వాసన. నల్లరేగడ పారిజాతపూల వాసన; గరపనేల మంచిగంధంపరిమళం; ఎఱ్ఱిచెక్కనేల అగరు వాసనా; ఇసుకనేల పెద్దజాజిపూల సురభిళం, రాతి నేల లవంగంవాసనా, పట్టినేల సముద్రంవాసనా, సున్నంనేల దాల్చినచెట్టుపూవువాసనా వేస్తాయి.

ఈ నేలలలో వానలు కురిసినప్పుడు కొంచెం మంచి గంధం కలిపిన ఆ యీ వాసనలు ప్రసరిస్తాయి వ్యవసాయం చేసినభూమి దున్నినప్పుడు తుంగముస్తలవాసన గుప్పు మంటుంది

ఈ నేలనూ తవ్వే ఉప్పర్లకు ఈవాసనలంటే ఎంతో ఇష్టం.

కాలువలు త్రవ్వి నీరు ప్రవహింపచేసేటప్పుడు వచ్చే సువాసన పూలచెట్లపై తోటమాలి నీళ్లుపోసేటప్పుడు వచ్చే సువాసన వస్తుంది;

ఈ పరిమళాలన్నీ ఉప్పర్ల జీవితాలలో నిండివుంటాయి. నీలాలు కి సుగంధాలు లేవు. మిరపతోటలో వసంతకాలపు జడివాసనే నిండిపోయింది. ఉదయంకాకుండా పొలంలో నాగళ్ళు దింపారు. ఉప్పర్లు మన్నులుకొట్టి పొలంమున్నే శారు. వాన వారిచుట్టం; మబ్బులూ వారిచుట్టాలే కదా! పొలమూ వారూ ఒకటే. ఎవరయ్యా నీలాలుపొలంలో అడుగుపెట్టేది?

4

పెద్దరైతువల్ల బాధలుపడ్డ ఒకడు నాగన్నను ఖైదు పెట్టిన, సబుజైలు తాలూకాగ్రామం ఆ రాత్రికిరాత్రి పోయి, నాగన్న పేరున పెద్దవకీలు ప్రజ్ఞావంతుడు అయిన వీరాస్వామి నాయుడుగారిని కుదిర్చి, ఆయనసలహాపైన ఆయనదగ్గరకు పోలీసు సబ్ ఇనస్పెక్టరుగారిని వానలోనే జట్కాబండిమీద లాక్కువచ్చాడు. వీరాస్వామి నాయుడుగారు కథంతా విన్నారు. ఆయనహృదయం కరిగింది. నాగన్నపొలందగ్గర అల్లరి జరుగకుండా చూడవయ్యా అని సబ్ ఇనస్పెక్టర్ని నాయుడుగారు పంపించారు.

నాగన్నవాళ్ళ ఉప్పర్లపల్లె ఒక పెద్దగ్రామానికి శివారు. ఆ గ్రామంలో పెద్దరైతుకునూరెకరాల ఒక పంపును అంటి నాగన్నమూడెకరాల పంపూ ఉంది. పెద్దరైతుకు ఆ చుట్టు పక్కల గ్రామాల్లో అయిదారువందల యకరాల భూమి లున్నవి. కలక్ట్రర్లే పెద్దరైతు గాదికింద బంగారం తినే మూషికాలు.

నాగన్నపొలం కాలవగట్టుపొడుగునా ఉంది. ఆ పొలం పెద్దరైతు నూరెకరాలపంపుకూ, కాలవకూ అడ్డగా ఉంది. తలుచుకుంటే నాగన్న మూడెకరాలలో ఆకుమళ్ళు మిలమిల లాడిపోతూ పోటెత్తుకువస్తాయి. కాలవ వదిలితే అయిదు నిమిషాలలో పొలం తడిసిపోతుంది.

పెద్దరైతు ఈ మూడుఎకరాలు అమ్మమని కోరాడు. నాగన్న రక్తపుబొట్టులు ధారపోసికొన్న పొలం ఎల్లా అమ్ముతాడు!

'అమ్మనేను బాబయ్యగారూ' అని మనవిచేశాడు.

ఎంతమందిచేతనో చెప్పించాడు పెద్దరైతు. నాగన్న అందరదగ్గరా 'స్వామే! నా ప్రాణాలా భూమిలో ఉన్నా' యన్నాడు

పెద్దరైతుకు పంతం వచ్చింది. బెదిరించాడు. రెండు రెట్లు ఖరీదిస్తానన్నాడు. బదలాయింపు మంచిభూమి యిస్తానన్నాడు. నాగన్న సనేమి 'బాబూ! భూమి నా పెద్దబారియ, సిన్నదే నీలా'లని తలపంకించాడు.

"సరే, లమ్డీకొడకా! నీ భూమీ దక్కదు, నీలాలూ నీకు దక్కదురా" అన్నాడు.

నాగన్న కోపంతో వణికాడు. తలవాల్చుకొని తన గూడెం పోయి, నీలాలును తన హృదయానికి అదుముకొని, కంట నీరెట్టాడు.

'ఏటి బావా! అది' అంది వెర్రినీలాలు. భూదేవి గజగజలాడింది కాబోలు! ఆ మర్నాడు పెద్దవాన ప్రారంభించింది. వానతోవచ్చి నాగన్నను అరెస్టుచేసి తీసుకుపోయి తాలూకా గ్రామంలో ఖైదుచేశారు పోలీసువారు. దొంగతనం నేరం, మేజస్ట్రేటుదగ్గిర కేసు.

5

ఉరుములూ మెరుములూ. వాన డబ్బాటుతనం వదిలి తుంపరగా మారింది. పడమటిదిక్కున తెరిపి కనబడింది.

పుట్టింటికి పోకుండా ఉప్పరి నీలాలు భర్తకోసం అతనియింట్లోనేఉంది. నీలాలింటికి పెద్ద ఉప్పరి పెళ్ళాం వచ్చి, నీలాలుకు ఆసరాగాఉంది.

రిశివరు నీలాలుకే భూమి కౌలుకిచ్చి చక్కాపోయాడు. నీలాలు మర్నాడు సాయంకాలం వాన తెరిపి చూచి, పొలం ముదురాకు ఊడ్పిస్తే బాగుంటుందని అనుకొంది.

"ఏకాడ నున్నావు నా బావా!
ఏమి సేత్తున్నావు నా బావా!"

అని అనుకుంది నీలాలు. "చలమయ్యఅన్నను పీడరుగోరి దగ్గరకు పంపినాను కదా! ఇంకా అన్న తనబావ ఊసెట్టుకొని రానేలేదు" అని తనలో మాట్లాడుకుంది.

వెంటనే వెనకాలేవచ్చి ఎవరో కళ్ళుమూశారు. 'యూరది; ఎర్రివేళాకోళాలు. ఒదిలేయి కళ్లు మూత్తావేం? ఓ రేసుడురా! కుంక! చంపేత్తాను' శక్తిలా తిరిగింది నీలాలు.

ఎదుట నాగన్న నవ్వుతో, "ఎంత బలం ఉందే నీకు పిల్లా! నా మేళ్ళు రగతం వస్తున్నాయి చూడే!" అన్నాడు.

"నా బావే!" అని ఒక్కగంతుస అతనిమీద వాలి పోయింది నీలాలు.

"పీడరయ్యగోరు బేలుమీద ఇడదలచేయించాడు. అర్ని నువ్వే పెట్టించావంటగా? నీ మెడలో బంగారుగుళ్ళపేరు తాకట్టుపెట్టావంట, నువ్వు మాలచ్చివే పిల్లా!" అని నాగన్న పలుకుతూ, నీలాల్ని గుండె కదిమేశాడు.

వాన లగ్గింది. సాయంకాలం యెండ బంగారురంగులు చల్లిందా కౌగిలింతలో ఉన్న దంపతులమీద.

"ఇద్దారి మనసూ ఏకమైపోతే,
పొద్దున్న సూరేడు ముద్దెట్టుపూలు,
ఇద్దారి బతుకులు ఏకమైపోతే
సందేల సూర్యుడు సెంద్రుణ్ణి ఇచ్చు."

భూమి ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుకొంది.